

Gift mot sin vilja

**Sammanfattning, diskussion
och förslag på åtgärder**

Inledning

Ungdomsstyrelsen har på regeringens uppdrag kartlagt förekomsten av arrangerade äktenskap mot en parts vilja.

Enligt uppdraget ska kartläggningen:

- beskriva situationen för unga upp till 25 år
- beskriva den kompetens som finns hos berörda myndigheter
- identifiera eventuella kunskapsluckor och utvecklingsbehov.

I detta kapitel sammanfattar vi våra slutsatser och lämnar förslag till förebyggande åtgärder.

Definition av arrangerade äktenskap och äktenskap mot en parts vilja

Med arrangerat äktenskap avses ett äktenskap där de som ska ingå äktenskapet samtycker till att någon annan föreslår en partner och samtycker till att gifta sig med den som föreslås. I många länder i världen är det naturligt att gifta sig genom arrangerade äktenskap. Ett arrangerat äktenskap kan ingås frivilligt. Utmärkande för detta är att båda parter har möjlighet att säga nej till att gifta sig eller till en föreslagen partner utan att drabbas av repressalier. Ett arrangerat äktenskap kan ingås mot den ena partens eller båda parternas vilja. Ett tvångsäktenskap utmärks av att en av parterna, eller båda, tvingats att ingå äktenskapet. Det finns en gråzon mellan arrangerade äktenskap mot den egna

viljan och tvångsäktenskap. Den ligger mellan att ingå äktenskap mot den egna viljan och att tvingas till att ingå äktenskap.

Propositionen *Åtgärder mot barnäktenskap och tvångsäktenskap* fastslog att riktlinjen i förhållande till förekomst av tvång bör vara att tvånget ska ha varit av sådan karaktär att det skulle ha utgjort en straffbar handling enligt svensk lag (2003/04:48).

Äktenskap i åldern 16–24 år

Enligt Statistiska centralbyråns befolkningsregister fanns det 10 672 personer upp till 25 år som var gifta årsskiftet 2007/2008. Av dem var 7 086 kvinnor och 3 586 män.

Statistiken visar också att 400 individer i åldern till och med 18 år var gifta vid samma tid och av dem var 20 personer under 18 år, alla flickor och med utländsk bakgrund. Bland dem som fyllt 18 år var 303 unga kvinnor med utländsk bakgrund och 38 var unga kvinnor med svensk bakgrund, 33 var unga män med utländsk bakgrund och 6 var unga män med svensk bakgrund.

Det finns ingen officiell statistik över hur äktenskap ingås och om de ingås av fri vilja eller inte. För att kartlägga antalet har Ungdomsstyrelsen bitt myndigheter och organisationer att uppskatta antalet ärenden de har haft som rört arrangerade äktenskap mot den egna viljan under 2008.

Sammanfattning av ungas situation

Den del av regeringsuppdraget som Ungdomsstyrelsen tycker är viktigast att lyfta fram är ungas situation i förhållande till arrangerade äktenskap mot deras vilja. Vi har inga möjligheter att mäta hur många som kommer att giftas bort eller har gifts bort mot sin vilja men genom vår enkätstudie kan vi belysa ungas villkor i relation till hur de svarar på följande frågor:

1. *Får du gifta dig med vem du vill?*
2. *Vem väljer din partner?*
3. *Har du under den senaste tiden känt dig orolig för att inte själv få välja vem du ska gifta dig med*

Ungdomsstyrelsens kartläggning av detta område är den första i sitt slag. Det har inte tidigare genomförts någon riksrepresentativ undersökning med fokus på hur unga svarar på dessa frågor. Utifrån svaren får vi en bild av hur många som lever i en situation där någon annan kan välja eller sätta upp villkor för vem de ska gifta sig med. Vad vi också har tittat på är hur villkoren ser ut för dem som svarar att de har begränsningar av det fria valet i relation till områden som fritid, utbildning, inflytande och hälsa. Det är den sammanlagda bilden av dessa livsvillkor som utgör bakgrunden och motivet till de åtgärder vi föreslår. Eftersom kartläggningen består av flera olika undersökningar har vi här sammanfattat deras resultat.

Hur många är det som uppger att de har begränsningar och villkor uppsatta i förhållande till äktenskap och val av partner? Ungdomsstyrelsens kartläggning visar följande:

Av *Ungdomsenkäten 2009* som gick ut till 6 000 unga mellan 16 och 25 år kan vi göra en uppskattning av hur vanligt det är att unga har begränsningar i förhållande till äktenskap och/eller att familjen ställer upp villkor för val av partner. Ungdomsstyrelsens uppskattar att omkring 5 procent, det vill säga cirka 70 000 individer, lever i en sådan situation i Sverige. Uppdelat på kön är det 6,6 procent av de unga kvinnorna och 3,8 procent av de unga männen. Av dessa 70 000 uppger cirka 8 500 att de är oroliga över att inte själva få välja vem de ska gifta sig med.

- Av Ungdomsstyrelsens *Urvalsundersökning 2009* som gick ut till 2000 unga mellan 16 och 25 år kan vi konstatera att unga som bor i de socialt utsatta områdena Hjällbo, Araby, Rosengård och Husby i högre grad än unga i riket uppger att de har begränsningar eller villkor i förhållande till äktenskap och val av partner. Nationellt uppger totalt 95 procent av de unga att det stämmer mycket bra att de själva får välja vem de ska gifta sig med, i de fyra områdena är motsvarande andel totalt 73 procent.

Vilken bild kan vi ge av de ungas livsvillkor? Ungdomsstyrelsen har gjort en kompletterande analys av Socialstyrelsens enkät *Frihet och ansvar* (år 2 i gymnasiet). Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, har på uppdrag av Ungdomsstyrelsen gjort en särskild analys av Stockholm stads enkät *Ung 08* (årskurs 9). Dessa båda analyser visar att:

- Det är betydligt vanligare med begränsningar i valet av framtida partner i familjer med utländsk bakgrund jämfört med i familjer med svensk bakgrund. Flickor med utländsk bakgrund uppger i störst utsträckning att de har begränsningar eller villkor. De är också mest oroliga för att inte själva kunna välja partner.
- Flickor med utländsk bakgrund som har ett begränsat eller villkorat val uppger i mycket större utsträckning än andra grupper att killar anses vara mer värda än tjejer i deras familjer. De uppger att de förväntas vara oskuld fram till att de ska gifta sig och att de inte får umgås med killkompisar eller ha pojkvän. Dessa flickor instämmer i störst utsträckning i påståendet att *Föräldrar ska kunna begränsa en dotters frihet för att skydda familjens heder.*
- Det är betydligt vanligare att unga som inte själva får välja framtida partner utsätts för hot, våld och kränkningar av närstående. De som i störst utsträckning uppger att de utsätts för hot och våld i familjen är pojkar med utländsk bakgrund.
- De flickor och pojkar som uppger att de har begränsningar eller uppställda villkor uppger i högre grad än de som inte har sådana begränsningar att de har känt oro eller varit rädda för att deras familjer kommer att få reda på att de gör något som de vet att familjen inte accepterar.
- Andelen unga med utländsk bakgrund som uppger att de skulle bestraffas hårt och att föräldrarna skulle ta avstånd från dem om de var homo- eller bisexuella är hög, både bland dem som uppger att de fritt får välja framtida partner och bland dem som uppger att de hade begränsningar eller uppställda villkor i förhållande till äktenskap och partnerval, men framförallt bland de sistnämnda. Det skiljer dem från unga med nordisk bakgrund, som inte svarar att föräldrarna skulle reagera lika negativt.

Analysen av Stockholms stads enkät *Ung 08* som riktade sig till elever i årskurs 9 i grundskolan visar ett flertal samband mellan att ha begränsningar i val av vem man ska gifta sig med och följande faktorer:

 - Sambandet mellan föräldrarnas utbildningsnivå och ungas begränsningar i valet av framtida partner visar att ju lägre utbildning föräldrarna har, desto större andel har svarat att de har sådana begränsningar.
 - Det finns en överensstämmelse mellan den unges handlingsutrymme i valet av framtida partner och olika begränsningar på fritiden och i skolan. Detta gäller framförallt för frågan om att få umgås med kamrater av det motsatta könet.
 - Andelen som har förbud mot att delta i vissa skolämnen och skolinslag, som sex- och samlevnadsundervisning, biologi, musik och gymnastik är lägst bland dem som själva får välja framtida partner och högst bland dem som förväntas följa andras val.

- Det går en tydlig skiljelinje mellan de unga som har svarat att deras föräldrar är lite eller inte alls religiösa och de som har svarat att föräldrarna är ganska eller mycket religiösa. Resultaten visar att det är en avsevärt högre andel flickor och pojkar som har begränsningar i valet av framtida partner i religiösa familjer med utländsk bakgrund än i övriga familjer.

- Bland flickor med bakgrund i Mellanösternområdet, Syd- och Östasien samt Nordafrika, återfinns en högre andel som uppger att de har begränsningar i partnerval än bland flickor med bakgrund i andra geografiska områden. Bland pojkar framträder inte lika stora skillnader men det framgår att pojkar med bakgrund i Mellanösternområdet och Syd-/Östasien i större utsträckning har begränsningar än pojkar med bakgrund i övriga delar av världen.

Den kompletterande analysen av Socialstyrelsens enkät *Frihet och ansvar* som riktade sig till elever i år 2 i gymnasiet, visar särskilt följande samband mellan att ha begränsningar i val av partner och utsatthet inom familjen:

- Unga som har begränsningar eller uppställda villkor i förhållande till äktenskap och partnerval uppger i lägre grad än de som har ett fritt val att de trivs och känner sig respekterade i sin familj. De uppger i stor utsträckning att det ofta blir konflikter i familjen om deras framtid. De unga männen med utomnordisk bakgrund är särskilt utsatta för våld och hot om våld.

- Unga som har begränsningar eller uppställda villkor i förhållande till äktenskap och partnerval ser ett behov av råd och stöd för att klara sin situation, men de har i väldigt liten utsträckning sökt stöd.

- Bland de unga med begränsat val så är hot om att bli utkastad hemifrån och hot om att skickas iväg hemifrån betydligt vanligare än hos unga som har fritt val. Särskilt tydligt är det bland de unga männen med utomnordisk bakgrund.

- En majoritet av de unga med fritt val bestämmer själva över sin sexualitet medan de unga med begränsat val i högre grad uppger att deras sexualitet är begränsad av föräldrarna. Kvinnor med utomnordisk bakgrund uppger i hög grad att deras sexualitet är begränsad, oavsett om de tillhör gruppen med fritt val eller de med begränsat val.

- Skälet till att föräldrar förbjuder sex innan äktenskapet handlar i högre grad om oskuld, skam och dåligt rykte för de unga med utomnordisk bakgrund som har begränsningar, än för de unga med nordisk bakgrund som också anger att de har begränsningar.

Antalet kända fall av arrangerade äktenskap mot den egna viljan

Ungdomsstyrelsen har också kartlagt organisationers och myndigheters erfarenhet av arrangerade äktenskap mot någons vilja. Alla berörda organisationer och myndigheter saknar statistik inom området så antalet fall som redovisas bygger på uppskattningar.

Organisationer och verksamheter

Sammanlagt frågade vi 14 olika verksamheter som riktar sig till unga utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck om hur många äktenskap de kände till. Under 2008 hade totalt 806 personer upp till 25 år sökt stöd på grund av hedersrelaterat våld och förtryck hos dessa verksamheter. Av de 806 kontakterna var det 248 personer som riskerade, eller var utsatta för, ett arrangerat äktenskap mot den egna viljan, 89 personer var under 18 år. Det var främst flickor och unga kvinnor som tog kontakt med verksamheterna på grund av ett arrangerat äktenskap mot sin vilja. Verksamheterna kände endast till sex unga män som sökt stöd för detta. Enligt verksamheterna var det vanligt med transnationella äktenskap liksom äktenskap mellan nära släktingar.

Migrationsverket

Vi har fått svar från 12 av Migrationsverkets 17 besöks- och bosättningsenheter. Av de 12 enheterna uppgav åtta att de hade erfarenhet av att äktenskap ingåtts mot någons vilja bland personer upp till och med 25 år. Totalt hade de kännedom om 20 äktenskap mot någons vilja under 2008. Enheterna beskrev att det förekom att uppehållstillstånd beviljades trots att uppgifter om tvång förelåg. Elva av de tolv enhe-

terna hade erfarenhet av fullmaktsäktenskap under månaderna oktober, november och december 2008. Sammanlagt uppskattade de att 81 fullmaktsäktenskap hade förekommit under dessa månader. Ett fullmaktsäktenskap innebär ett äktenskap ingått genom ombud, båda parter behöver inte vara närvarande vid vigseln.

Skatteverket

Vi har fått svar från samtliga Skatteverkets folkbokföringsenheter. En enhet uppgav att de hade mött en person utsatt för ett arrangerat äktenskap mot den egna viljan under 2008. Tre av de sex enheterna hade erfarenhet av fullmaktsvigsler. Två av enheterna svarade att de erkänner alla fullmaktsäktenskap. Av de totalt 19 barnäktenskap som enheterna kände till under 2008 erkändes fyra. Folkbokföringsenheterna uppskattade att mellan 21 och 65 ärenden av de ansökningar om skyddade personuppgifter som kom in under 2008 rörde arrangerade äktenskap mot någons vilja.

Länsstyrelserna

Vi har frågat de 21 länsstyrelserna om dispensansökningar och beviljade dispenser för barnäktenskap. År 2005 beviljades 4 av 27 barn dispens, 2006 beviljades 3 av 30 barn dispens och 2007 beviljades 2 av 22 barn dispens.

Utrikesdepartementets konsulerä enhet

Enheten uppskattar att de handlägger cirka 10 konkreta ärenden per år som rör unga utsatta för ett arrangerat äktenskap mot den egna viljan. De uppskattar att de har några förfrågningar per vecka, cirka 100 förfrågningar per år, från socialtjänst, polis eller skola som rör oro för att någon kan komma att riskera ett äktenskap mot den egna viljan.

Myndigheters och organisationers handlingsutrymme

Ungdomsstyrelsen har också kartlagt olika myndigheters kompetens och handlingsutrymme i relation till frågor som rör arrangerade äktenskap mot den egna viljan. I den kartläggningen ingår en granskning av 174 LVU-domar under 2007.

Granskningen visar att:

- 32 av de 174 ungdomar som var aktuella för ansökan om vård enligt 2 § LVU under 2007 var tydligt begränsade i förhållande till äktenskap och partnerval utifrån normer i familjen kring oskuld, sexualitet, skam och heder. Alla var flickor. Av de 109 flickor som var aktuella för att omhändertas av samhället under 2007 på grund av brister i hemförhållandena utgjorde de som var begränsade i förhållande till äktenskap och partnerval en tredjedel.
- Flickorna nås först av samhällets insatser då de har utsatts för misshandel och dödshot och då för att de själva söker hjälp. Men det är inte säkert att flickorna erbjuds den insats som de främst frågar efter, skydd från föräldrarna.
- Av de 32 flickorna hade endast tre anmälts på initiativ av myndigheter. Ytterst få av dessa flickor som omhändertogs av socialtjänsten under 2007 skulle alltså ha omhändertagits om de inte själva hade sökt stöd och berättat om sin situation, trots att den ofta varit känd av skolpersonal och andra vuxna i flickornas närhet.
- Det är få flickor som tidigare erbjudits frivilliga insatser inom socialtjänsten, även om andra myndigheter som skolan eller polisen känt till deras problem. De flickor som erbjudits frivilliga insatser har inte fått tillgång till dessa på

grund av att föräldrarna har sagt nej. Ingen av flickorna har tagit del av något förebyggande arbete utan insatser har först skett när situationen blivit ohållbar.

- Flera av de utsatta flickornas bröder förväntas och uppmuntras av familjen att begränsa, kontrollera, kränka och i vissa fall misshandla sina systrar. Om dessa bröder, som i flera fall är under 18 år, får stöd från socialtjänsten framkommer inte i någon av domarna som rör flickorna.
- Syskon erbjuds inte insatser. Av de 32 flickorna har 29 syskon. Endast i en LVU-dom framkommer att flickans syskon och föräldrar ska erbjudas någon form av insats från socialtjänsten i samband med att hon omhändertas på grund av hot och våld från familjen.
- Endast i tre av domarna lyfter länsrätten fram risken för ett äktenskap mot den egna viljan i sin bedömning av behov av vård enligt LVU.

Utöver LVU-domarna har vi undersökt hur andra myndigheter hanterar frågor som rör arrangerade äktenskap utifrån ett barn- och ungdomsperspektiv. Ungdomsstyrelsen menar att det är problematiskt:

Att skolan och kommunerna:

- saknar enhetliga riktlinjer för hur de ska förhålla sig till att unga begränsas av sina föräldrar att delta i obligatoriska eller frivilliga aktiviteter på grund av värderingar som kan knytas till religion, tradition eller heder.
- saknar enhetliga riktlinjer för hur de ska förhålla sig till och agera då det framkommer att flickor systematiskt bevakas i skolan av släkt

eller familj, att de följs till och från skolan eller att de inte får tala med, eller umgås med, pojkar i skolan.

- brister i rutiner och riktlinjer kring uppföljningsansvar, skolpliktsbevakning och frånvarorapportering.

Att Migrationsverket:

- inte har ett tydligt stöd i utlänningslagen att avslå en ansökan om uppehållstillstånd på grund av anknytning när äktenskap har ingåtts med tvång.

- har små möjligheter att utreda den fria viljan i äktenskapet på grund av EG-direktiv.

- inte har möjlighet att bistå en person som känner sig tvingad till äktenskap av sin familj utan att detta framgår av beslutet om avslag och kommer till familjen eller makens/makans kännedom.

Att Skatteverket:

- vare sig har tillräckliga möjligheter eller någon egentlig skyldighet att utföra hindersprövning eller att utreda den fria viljan inför ett erkännande av ett i utlandet enligt utländsk lag ingånget äktenskap. Det gör att äktenskap ingångna genom fullmakt erkänns i Sverige och att vissa äktenskap ingångna mellan vuxna i Sverige och barn i utlandet utan anknytning till Sverige erkänns.

Att Kammarkollegiet:

- inte utövar någon tillsyn över hur vigselrätten praktiseras av de enskilda samfund som har vigselrätt idag, det är bara då brister anmäls som de följs upp. Det finns indikationer på att samfund viger barn i vigslar som inte är civilrättsligt giltiga och att det kan finnas samfund som sätter upp villkor för skilsmässa som inte är förenliga med äktenskapslagstiftningen.

Att Länsstyrelserna:

- har lagstöd för att bevilja dispens för personer under 18 år.

Att Utrikesdepartementet:

- inte informerar om att när föräldrarna fört ett barn till utlandet för giftermål finns det små möjligheter för svenska myndigheter att komma i kontakt med eller hjälpa den unge att ta sig tillbaka till Sverige.

- inte informerar om hur ett barn eller en ungdom med svenskt medborgarskap, och som är i utlandet mot sin vilja, kan ta sig hem till Sverige.

Att rättsväsendet:

- brister i att sätta förtryckande handlingar mot unga i relation till arrangerat äktenskap mot någons vilja och därmed förbiser det långvariga förtryck ett barn eller en ung person kan ha levt med under många år.

Förslag från ideella organisationer och skyddade boenden

De 14 verksamheter som Ungdomsstyrelsen har konsulterat och som arbetar med att stödja unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck anser att följande punkter behöver utvecklas i förhållande till arrangerade äktenskap mot någons vilja:

- förebyggande arbete, bland barn och deras föräldrar som bygger på grundläggande mänskliga fri- och rättigheter med fokus på barns och kvinnors rättigheter.
- särskild information till unga eftersom tjejer och killar behöver ha kunskap om både mänskliga rättigheter och juridiska rättigheter i samband med äktenskap.
- metodutveckling kring arbetet med familjer där unga har blivit omhändertagna på grund av att de har utsatts för hot eller våld i samband med tvångsgifte.
- metodutveckling av stöd och behandling till de flickor och unga kvinnor, pojkar och unga män som blir omhändertagna av samhället. De kan successivt ha brutits ned både fysiskt och psykiskt och lida av posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) som de behöver behandling för att kunna hantera.
- utbilda poliser, sociala myndigheter, skolpersonal, elevhälsa om lagstiftning, problemets komplexitet, vilka frågor som bör ställas och vilka åtgärder som de bör göra för att förhindra att tvångsäktenskap genomförs.

Dags att agera

Ungdomsstyrelsen menar att det kan finnas flera förklaringar till varför unga som begränsas av familjen i förhållande till äktenskap och val av partner i liten utsträckning har uppmärksammas i lagstiftningssammanhang och på myndighetsnivå. I regeringsformen¹ som citeras i kapitel 5 anses spänningen i frågan. Att samhället ska främja etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjlighet att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv är förenligt med internationella konventioner. Men om det finns traditioner och sedvänjor inom kultur- och samfundsliv som kan kränka människors rättigheter, så bör den överordnade principen i regeringsformen gälla – det vill säga att alla människor har lika värde, vilket innebär okränkbara fri- och rättigheter som barn, ung och vuxen. Eftersom barn och unga står i särskild beroendeställning till vuxna och under föräldrarnas ansvar blir frågan om barns rättigheter komplex i relation till vuxnas rättigheter att göra det som de anser bäst för sina barn. Som barn och som ung person kan det vara mycket svårt att ställa krav på att bli respekterad för helt andra åsikter än dem som föräldrarna har, till exempel om de vuxna sätter begränsningar som gäller kön, sexualitet och äktenskap.

Barn är föräldrarnas angelägenhet

Som vi redogjorde för i kapitel 3 så är barnets rättigheter i förhållande till föräldrarnas i realiteten svaga, även om Sverige har ratificerat barnkonventionen. Detta syns också i vilket stöd och skydd samt i vilken behandling som unga får tillgång till. Om inte samhället går in med tvångsåtgärder finns det få möjligheter för barn och unga som utsätts för övergrepp av föräldrarna att få tillgång till adekvat stöd. Barnets tillgång till stöd är beroende av om föräldrarna

tillåter att barnet får det. En vårdnadshavare kan idag stoppa behandlingen av ett barn som utsatts för brott inom familjen, även om samhället gjort bedömningen att barnet behöver behandling.

Förhållningssätt till religion och kultur i förhållande till kvinnors och barns rättigheter

I Sverige är inte religionens betydelse för människors vardagsliv och kultur något som diskuteras särskilt ofta. Religion handlar om tro, inte om regler, och ses som en privat angelägenhet. Barns rättigheter och socialisering i förhållande till nyandliga rörelser utreddes i en statlig utredning på 1990-talet. Denna berörde dock inte unga mäns och unga kvinnors villkor i förhållande till normer och värderingar som rör religiösa och kulturella förbud mot homosexualitet, föräktenskapligt sex och villkor kring äktenskap, som till exempel att bara kunna gifta sig inom den egna religiösa gruppen (SOU 1998:113).

Till skillnad från i Sverige har frågor kring religion och kultur lyfts fram och debatterats i samband med integrationspolitiken i Norge och Danmark, främst utifrån den påverkan den kan ha på kvinnors och barns rättigheter. Detta har också lett till ett antal lagstiftningsåtgärder (Brekke & Borchgrevink 2007). Debatten om religion och kultur och om det mångkulturella samhället och minoriteters rättigheter har också pågått länge internationellt.

Susan Moller Okin, professor i statsvetenskap, skriver i debattboken *Mångkulturalism – kvinnor i kläm* från 1999 om det spänningsförhållande som många demokratiska stater måste balansera: å ena sidan dessa staters beaktelse till jämlikhet mellan könen, å andra sidan de minoritetsgrupper som internt inte erkänner denna jämlikhetsidé, som kräver respekt och särskilda rättigheter. De minoritetsgrupper

Okin syftar på är till exempel ursprungsbefolkningar, etniska minoriteter och religiösa grupper. Okin kritiserar mångkulturalismens förespråkare för att osynliggöra könsdiskriminerande seder och skillnader i makt mellan könen inom olika minoritetsgrupper som kräver att dessa särdrag ska respekteras. I Okins bok finns bidrag från 15 andra författare som kommenterar och kritiserar hennes ståndpunkt. En av dem är filosofiprofessorn Will Kymlica som menar att Okin helt förbiser hur olika gruppers kultur ger mening åt och spelar högst fundamentala roller i individernas liv. Därför bör grupprättigheter som rör olika minoriteter skyddas av staten, men han tillägger också:

”Rättvisa inom etnokulturella grupper är lika viktig som rättvisa mellan etnokulturella grupper. Grupprättigheter är godtagbara om de främjar rättvisa mellan etnokulturella grupper, men oförsvarliga om de skapar eller förvärrar genusskillnader inom gruppen.” (Moller Okin 2002 s. 39).

Okins kritiker menar att hon inte ser att det finns andra maktordningar i ett liberalt samhälle som påverkar minoriteters villkor. De menar också att hon är sekulär och underskattar religionens meningsgivande betydelse i människors liv. Hon svarar dem såhär:

”Vi bör eftersträva en form av multikulturalism som ger frågor om könsrelationer och andra ojämlikheter inom grupperna den uppmärksamhet de förtjänar, med andra ord en mångkulturalism som faktiskt behandlar individer som varandras moraliska jämlingar.” (Moller Okin 2002 s.155–156)

Debatten som speglas i Okins bok är högst aktuell i frågan om arrangerade äktenskap mot någons vilja. Den finns i spänningsfältet mellan att å ena sidan hävda mäns och kvinnors lika värde i ett samhälle och å andra sidan respektera kulturella särdrag i samma samhälle som kan kränka kvinnors och mäns rättigheter. I den debatt som förts i Sverige kring hedersrelaterat våld har stridigheter kring skillnader och likheter mellan mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck varit i centrum. Kritikerna har till exempel menat att det är lättare att fokusera på andras kultur än att se den egna kulturens förtryck av kvinnor. Medan vissa av dem som menar att det finns en skillnad mellan mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld anser att samhället diskriminerar de kvinnor med utländsk bakgrund som söker hjälp på grund av hedersrelaterat våld. Debatten har inte på samma sätt berört barns och ungas rättigheter i förhållande till sina föräldrar och inte heller arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap och hur det påverkar barns och ungas liv (Paraplyprojektet 2005, Larsson, Englund & Ahmedi 2004).

De norska forskarna Jan-Paul Brekke och Tor-dis Borchgrevink har analyserat de förda diskurserna inom den svenska integrationspolitiken i rapporten *Talking about integration. Discourses, alliances and theories on labour market integration in Sweden* (2007). Deras slutsats är att politiker och myndigheter i Sverige har undvikit att lyfta fram hur skillnader mellan grupper kan vara ett hinder för integration. Undvikandet har skett i syfte att komma bort från diskriminerande "vi och dom-formuleringar". Forskarna menar att det till viss del handlar om ett ställningstagande och att den svenska debatten kring mångkultur och multikulturalism fastnat i att det är majoritets-

samhället som står för alla problem. Men om diskriminering som rör kvinnor och barn inom minoritetsgrupper inte lyfts fram finns det en risk att det inte utarbetas adekvata metoder och att de som har problem inte får tillgång till stöd och vård, något som kränker deras rättigheter (Brekke & Borchgrevink 2007).

Sociologen Anja Bredal hävdar att tvångsäktenskap är ett marginaliserat tema. I Norge har problematiken kring tvångsäktenskap fått stort utrymme i medierna i jämförelse med mäns våld mot kvinnor. På det politiska planet har frågan också lyfts och debatterats, vilket gett intrycket av att det finns en stark vilja till satsningar kring denna fråga. Detta har resulterat i en, vad Bredal kallar, "hypersynlighet" kring tvångsäktenskap. Hon menar att det både har varit för mycket och för lite fokus på frågan i Norge. Det har varit för mycket av dramatisering i medierna och i politisk argumentation. Det har varit för lite av praktiskt arbete, metodutveckling och riktlinjer inom de verksamheter som möter utsatta, som inom socialtjänsten, hälso- och sjukvården och andra verksamheter med ansvar för barn och ungas välfärd och rättigheter. Bredal menar att huvudfokus i dagens Norge i förhållande till tvångsäktenskap måste vara att överbygga denna paradox av för mycket och för litet fokus på frågan. Bredal skriver: "*Att mange prater om tvangsekteskap, betyr ikke at de som faktisk tvinges, får tilstrekkelig hjelp* (Bredal 2008 s. 45). I Sverige finns samma paradox av för mycket synlighet i medierna och för lite fokus på praktiska åtgärder och metodutveckling för att stödja dem som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck.

Brekke och Borchgrevink betonar att det är viktigt att vara medveten om att diskussioner om problem kopplade till kultur, religion eller landbakgrund ökar risken för stigmatisering

och vi och dom-tänkande. Deras slutsats är dock att om dessa problem finns och är uppenbara för allmänheten men inte lyfts fram och åtgärdas på nationell nivå kan risken vara att de främlingsfientliga krafterna i samhället använder sig av dessa fakta (Brekke & Borchgrevink 2007). Ungdomsstyrelsen menar att brister på kunskap om, och en ovilja att se, diskriminerande skillnader har gjort att det svenska samhället inte i tillräcklig utsträckning har uppmärksammat barns och ungas utsatthet för arrangerade äktenskap mot deras vilja.

Brist på barn- och ungdomsperspektiv

Ungdomsstyrelsen menar också att det har saknats ett helhetsperspektiv på barns och ungas villkor i lagstiftningssammanhang och i utredningar kring integrations- och minoritetspolitiken. De frågor som har varit aktuella i förhållande till unga inom integrationspolitiken har främst rört sig kring ungas deltagande och inflytande i samhället, till exempel tillgång till utbildning, arbetsmarknad och boende (skr. 2008/09:24). Inom minoritetspolitiken är det rätten till kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket som lyfts fram (prop. 2008/09:158). Det är viktiga aspekter av ungas liv men det är också centralt att belysa och problematisera kring situationer där barns och ungas perspektiv kan stå i motsats till föräldrarnas och där barn och unga riskerar att hamna i kläm. Det finns som vi har lyft fram i denna rapport forskning kring unga med utländsk bakgrund och hur de förhåller sig till det som Margareta Forsberg kallar "den svenska sex- och samlevnadskulturen" (Forsberg 2005).

Vägen framåt

Lagstiftning kan stärka barns och ungas rättigheter i förhållande till sina föräldrar. I artikeln *Välfärdssamhället hjälpte barn att slippa stryk* lyfter professorn i folkhälsovetenskap Staffan Jansson fram att hälften av alla barn i Sverige på 1970-talet mer eller mindre regelbundet blev slagna av sina föräldrar. Idag är det mindre än en procent av mellanstadiebarnen som regelbundet blir slagna. Enligt Jansson handlade lagen om att förändra attityder. Genom att barnmisshandel synliggjordes och uppmärksammades och de negativa effekterna lyftes fram, förändrades attityderna till att använda aga som uppfostringsmetod. Medan det i början av 1900-talet var få som reflekterade över den egna rätten att slå sina barn är det idag drygt var tionde svensk som anser att kroppslig bestraffning av barn skulle kunna vara bra. Ännu starkare är barns attityder till kroppslig bestraffning. Få mellanstadiebarn tycker att det kan "vara okej" med en örfil om föräldern är arg.

Jansson menar att det finns ett tydligt samband mellan barnens attityder till aga och den systematiska undervisning om FN:s barnkonvention som skett i skolorna sedan Sverige ratificerade konventionen 1990. Denna har gjort att barn och unga känner till sina rättigheter. Jansson menar att medvetandegöra barn om de egna rättigheterna förstärker dem i dagsläget men att det också gör att dessa barn kommer att bli medvetna vuxna då de växer upp och själva blir föräldrar (Läkartidningen nr 28-29, 2004).

Ungdomsstyrelsen menar att för att alla unga ska ges lika möjligheter till inflytande och välfärd behöver de faktorer som kan påverka och förhindra ungas lika möjligheter synliggöras. Att inte synliggöra de unga som har begränsningar eller uppställda villkor i förhållande till

äktenskap och val av partner, och som till följd av detta också begränsas i sitt handlingsutrymme under hela uppväxten, är att inte erkänna deras lika möjligheter till inflytande och välfärd i samhället. Det bör tydliggöras vilka rättigheter barn och unga har och ett attitydförändrande arbete bör påbörjas. Detta ansvar ligger på regering och riksdag. Att unga i Sverige idag utsätts för arrangerade äktenskap mot sin vilja möjliggörs av att vi har ett regelverk som inte fungerar relativt dessa problem och att samhällets insatser inte räcker till för att stödja de unga som utsätts.

Ungdomsstyrelsens övergripande slutsats är att de unga, vars autonomi begränsats av familjen i förhållande till först och främst äktenskap och val av partner, inte får det stöd de har rätt till.

Ungdomsstyrelsens förslag till åtgärder

Frågor kring unga som riskerar ett arrangerat äktenskap mot den egna viljan är sektorsövergripande och omfattar flera olika myndigheter och departement. För att förebygga att unga utsätts för ett arrangerat äktenskap mot sin vilja måste lagstiftning ses över och förebyggande åtgärder förstärkas. Ett övergripande ansvar för att förebygga problematiken och skydda de som utsätts måste tas av regering och riksdag.

Ungdomsstyrelsen har sju konkreta förslag till åtgärder som kan leda till att förbättra ungas situation och motverka att arrangerade äktenskap genomförs mot någons vilja:

1. Möjligheten för unga under 18 år att ansöka om dispens för att ingå äktenskap bör slopas.

2. Fullmaktsäktenskap bör inte erkännas i Sverige och inte vara uppehållstillståndsgrundande.

3. Tvångsäktenskap och barnäktenskap bör kriminaliseras.

4. En nationell handlingsplan bör arbetas fram

5. Tvångsäktenskap/arrangerat äktenskap mot den egna viljan och de handlingar som kan föregå ett sådant bör synliggöras i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52) och vara skäl för insatser.

6. Stödet till och behandlingen av de unga som riskerar ett arrangerat äktenskap mot den egna viljan bör utvecklas. Detta bör göras på nationell nivå och i samarbete med de verksamheter som har erfarenhet av att stötta och skydda unga utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

7. Det bör utformas en nationell mottagning på nätet där de unga, som på grund av sin familjesituation har små möjligheter att få tillgång till samhällets ordinarie hjälpinsatser, kan få stöd och hjälp i frågor som gäller begränsningar av den egna autonomin, äktenskap mot den egna viljan och utsatthet för våld.

Alla satsningar som initieras bör utgå från flickors och unga kvinnors, pojkars och unga mäns livsvillkor.

Ett övergripande ansvar behövs

Ungdomsstyrelsens bedömning är att frågan kring barnäktenskap och tvångsäktenskap/arrangerade äktenskap mot någons vilja är så omfattande och komplex att en särskild handlingsplan bör utarbetas, något som också utredningen *Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd* (SOU 2008:41) föreslår. Det finns ett stort behov av att regering och riksdag tar ett övergripande ansvar för dessa frågor. Ungdomsstyrelsen anser att det endast är på detta sätt som myndigheternas arbete kan samordnas och en genomgripande förändring komma till stånd.

Vår kartläggning av myndigheternas erfarenhet, kompetens och handlingsutrymme visar att de i varierande grad möter unga utsatta för arrangerade äktenskap mot någon parts vilja, och att de saknar mandat och resurser för att agera. Det handlar både om bristande lagstiftning och bristande resurser. Detta får konsekvenser för unga människors liv och hälsa. Myndigheterna för inte heller statistik över antalet utsatta, vilket gör det svårt att uppskatta behovet av resurser för att kunna göra olika insatser. Problemet kan också vara tydligt för enskilda tjänstemän, men osynligt på en övergripande nivå. Ungdomsstyrelsen anser att alla berörda myndigheter behöver ha information om arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap, tillsammans med riktlinjer för hur de bör agera om de möter personer som söker hjälp. Handläggare på berörda myndigheter bör ha mandat och resurser för att kunna sätta in verkningfulla åtgärder för de unga som riskerar att utsättas eller har utsatts för ett arrangerat äktenskap mot den egna viljan.

En annan viktig insats är att ge unga människor tillgång till information. Utöver vårt förslag om en särskild webbplats dit unga kan vända sig för att få hjälp och stöd så föreslår

Ungdomsstyrelsen att ansvarigt departement eller myndighet tar fram relevant information och samlar lagstiftning och riktlinjer samt länkar till aktuella verksamheter och myndigheter. Informationen ska riktas till unga och till myndigheter som möter problematiken. Ett exempel är det norska Barne- og likestillingsdepartementets webbplats om tvångsäktenskap.² Där finns till exempel råd om vad unga kan tänka på inför familjens resor till utlandet och tips på hur unga kan göra om de befinner sig utomlands och behöver hjälp att ta sig hem.

Migrationsverket är en av de myndigheter som ofta möter problematiken med arrangerade äktenskap men som idag saknar verktyg för att aktivt arbeta med frågor där myndigheten mistänker tvång. Det finns idag inga möjligheter för unga som är utsatta för ett äktenskap mot den egna viljan att uppge detta för Migrationsverket utan att behöva avge ett öppet vittnesmål. Avger de ett öppet vittnesmål kommer det till föräldrarnas kännedom vilket kan innebära en allvarlig risk och få unga att avstå från att berätta. Ungdomsstyrelsen anser att insatser behöver göras för att ge myndigheten verktyg att stödja de barn och unga som de möter och som riskerar arrangerade äktenskap mot sin vilja. En särskild riskgrupp är till exempel unga personer utan anknytning till Sverige som utsätts för tvångsäktenskap och som ansöker om uppehållstillstånd här.

Idag kan unga kvinnor och män också invandra till Sverige via äktenskap, utan att få någon introduktion till samhället. Utbildningen som ges till nyanlända integrerar inte alltid frågor som rör föräldraskap och jämställdhet samt de rättigheter och skyldigheter som var och en har. Ungdomsstyrelsen menar att det bör ske en översyn av Svenska för invandrare och introduktionen för nyanlända ur detta perspektiv.

Skolan är ett område där frågan om arrangerade äktenskap mot den egna viljan behöver uppmärksammas tydligare. Skolor accepterar att flickor och pojkar inte får undervisning i sex- och samlevnad, gymnastik med mera på grund av religiösa eller traditionella skäl. Att elever undantas från undervisning som de behöver i livet är särskilt problematiskt om samhället ska kunna arbeta förebyggande och främjande kring ungas hälsa. Skolor brister också i uppföljningen av de elever som inte går i skolan och när elever inte kommer tillbaka till skolan efter en skolledighet. Ungdomsstyrelsens kartläggning visar att barn med skolplikt kan befinna sig långvarigt utomlands och att skolan inte har kunskap om varför. Det är inte heller tydligt hur dessa barns utbildning säkerställs av föräldrarna.

Kommunerna har ett informations- och uppföljningsansvar för elever som inte går i gymnasieskolan. För att kunna kartlägga ungas situation i relation till barnäktenskap och arrangerade äktenskap mot den egna viljan behöver skolan ha riktlinjer för hur de ska arbeta med frågan inom sitt ansvarsområde. Det bör utvecklas tydliga nationella riktlinjer för skolpliktsbevakning, för registrering av ungas frånvaro och för kommunerna om uppföljningsansvaret för unga som befinner sig utanför utbildningssystemet.

Ungdomsstyrelsen anser också att socialtjänstens ansvar bör stärkas och förtydligas i de fall de misstänker att en ungdom riskerar att föras utomlands eller är utomlands för att tvingas till äktenskap mot sin vilja.

Aktuell lagstiftning måste ses över

Utredningen *Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd* konstaterade att olika lagar säger olika saker i frågor som rör äktenskap (SOU 2008:41). Idag godkänns barn- och tvångsäktenskap i Sverige. Ungdomsstyrelsen föreslår därför att det tillsätts en utredning som ser över utlänningslagen och äktenskapsbalken i relation till problematiken med arrangerade äktenskap mot den egna viljan och tvångsäktenskap och definierar vad tvång är. I vår kartläggning har vi uppmärksammat problem kring erkännanden av äktenskap ingångna i utlandet, till exempel att den fria viljan inte alltid är tydlig och att hindersprövning inte alltid är möjlig att genomföra. Eftersom Migrationsverket inte längre genomför seriositetsprövning, finns ingen möjlighet att följa situationen i de ärenden där tvång kan ha förekommit.

Ungdomsstyrelsen menar också att förordningen om att ge enskilda trossamfund vigselrätt bör ses över. Det förekommer idag vigslar med barn som inte är civilrättsligt giltiga, något som ytterst är statens ansvar.

Idag efterlevs inte barnkonventionen i Sverige och det är inte alltid tydligt vilka rättigheter barn har. Särskild vikt behöver läggas vid barnets rättigheter i förhållande till föräldrarnas rättigheter och vad barnets rättigheter innebär juridiskt. Föräldrabalken behöver harmoniseras i enlighet med de fyra portalparagraferna i barnkonventionen:

Artikel 2 slår fast att alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras. Barnkonventionen gäller för alla barn som befinner sig i ett land som har ratificerat den.

Artikel 3 anger att det är barnets bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet. Begreppet barnets bästa är konventionens grundpelare och har analyserats mer än något annat begrepp i barnkonventionen. Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall.

Artikel 6 säger att varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas. Artikeln handlar inte bara om barnets fysiska hälsa utan också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen.

Artikel 12 handlar om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör honom eller henne. När åsikterna beaktas ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad. (Barnombudsmannen)

I vår kartläggning ser vi att unga som riskerar ett arrangerat äktenskap mot den egna viljan inte alltid får ta del av samhällets stödinsatser eftersom föräldrarna förhindrar detta. Att föräldrar kan lägga in sitt veto gäller även andra fall där barn far illa. Det bör utredas hur barn och unga som far illa kan få tillgång till behandlande insatser, trots att en förälder eller båda inte godkänner detta. Det finns idag inte något utrymme i socialtjänstlagen för att arbeta vidare med familjer där det finns ett barn som har blivit omhändertaget och där det finns sys-

kon. I den kartläggning vi har gjort av länsrätternas ärenden förekommer fall där syskon tidigare blivit omhändertagna på grund av hedersrelaterat våld, men där inga insatser har genomförts med familjen i sin helhet.

Förebyggande insatser, samverkan mellan myndigheter och metodutveckling behövs

Rapporterna *Strategi för samverkan kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa* (Socialstyrelsen 2007) och *Tänk långsiktigt – en samhällsekonomisk modell för prioriteringar som påverkar barns psykiska hälsa* (Socialstyrelsen 2004) beskriver de teoretiska utgångspunkterna för förebyggande insatser som samhället riktar till barn och unga under uppväxtåren. Att tänka förebyggande handlar om att utgå från hypoteser kring olika risker. Forskningen visar till exempel att utan hjälp från samhället så kommer barn som växer upp med våld och unga människor som blir hotade och slagna av sina föräldrar att utveckla egna sätt att hantera sin situation. De kan lära sig att stänga av sina känslor, utveckla panikångest, posttraumatiskt stressyndrom (PTSD), destruktivt beteende, drogmissbruk, psykisk sjukdom med mera (Lewis Herman 2007).

Teorin kring förebyggande arbete går i kortet ut på att väl utformade insatser kan främja fysisk och psykisk hälsa hos ett ökat antal individer och därmed minska mänskligt lidande samt samhällets kostnader för insatser av socialtjänst, hälso- och sjukvård. För att detta ska bli möjligt måste de verksamheter som har ansvaret för insatserna samverka och ha en samsyn kring vad som ska åtgärdas tillsammans med en tydlig ansvarsfördelning om vem som gör vad.

Det finns tre olika kategorier av förebyggande insatser. De faller inom olika myndigheters ansvarsområden:

- **hälsofrämjande** – för alla barn och unga, utgår från ett perspektiv som stärker individens förmåga och ökar delaktighet och inflytande.
- **förebyggande** – specifika insatser för olika identifierade problem och för dem som är utsatta för risker eller riskerar att drabbas av problem.
- **behandlande** – för dem som samhället omhändertar enligt LVU och SOL-placeringar och som blir placerade i familjehem, hem för vård och boende, slutna psykiatrisk vård, tvångsvård. Dessa barn och unga har behov av extra stöd, vård och behandling.

Vikten av att utveckla ett förebyggande arbete kan inte nog betonas. Ungdomsstyrelsen har i flera rapporter lyft fram behovet av lokal samverkan mellan myndigheter och föreningsliv för att kunna lägga grunden till ett bra arbete för barn och unga (till exempel Ungdomsstyrelsen 2002, 2009).

Skolan är en viktig arena för det förebyggande arbetet inom alla områden, just för att alla barn finns där och att arbetet med att främja deras utveckling och lärande ska ske i samråd med föräldrarna. Allt kan inte genomföras inom de resurser skolan har idag, därför måste skolor ges resurser för att utveckla ett förebyggande arbete för att minska ungas utsatthet för olika risker som har med utsatthet inom familjen att göra. Skolan är en nyckelverksamhet för att dels stötta unga, dels påverka föräldrar. En viktig resurs i detta arbete är elevhälsan där det är viktigt att personalen har rätt kompetens, mandat

och möjlighet att utveckla ett långsiktigt arbete med dessa frågor inom ramen för skolornas verksamhet.

I Norge har man kompletterat det förebyggande arbetet mot tvångsäktenskap med att utveckla ett system med minoritetsrådgivare på skolor i utsatta bostadsområden där problematiken med att unga gifts bort genom arrangerade äktenskap är vanligt. Ett liknande exempel finns i Rosengård i Malmö, där så kallade brobyggare är anställda av skolan för att överbygga olika kulturkonflikter mellan skola och föräldrar och mellan barn och föräldrar (Ungdomsstyrelsen 2008). Att ha anställda inom skolan med ett särskilt ansvar för att hålla dialogen öppen mellan hem och skola kan vara en väg att gå för att förebygga olika problem som kan uppstå och eventuellt bidra till att förebygga den utsatthet och de begränsningar som unga i vår kartläggning kan uppleva.

Barn och unga behöver känna att samhället garanterar att de kan tillgodogöra sig sina rättigheter generellt och särskilt de unga som far illa på olika sätt. I Norge kan elever som är oroliga för att bli bortgifta i utlandet under sommaren skriva kontrakt med skolan om att de följer upp deras fall om de inte återvänder till skolan vid höstterminens start. Kuratorer, socialsekreterare, poliser och verksamheter som riktar sig till unga utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck skulle kunna samordna informationsinsatser i samverkan med skolor för att visa vad myndigheter gör och vem man kan kontakta på en myndighet eller i en organisation när man har problem av olika slag. I Norrköping har en sådan verksamhet utvecklats i samverkan mellan myndigheter och ideella organisationer genom ett samverkansprojekt som heter *Dina rättigheter*.³

Samverkan mellan socialtjänst och skola bör ses över i förhållande till arrangerade äktenskap mot någons vilja, bland annat bör metoder utvecklas för att upptäcka riskgrupper och för att förebygga risker. En särskild riskgrupp som har identifierats är de unga som rymmer och kastas ut hemifrån. Rädde Barnens rapport *Tillfälligt uppbrott. Om ungdomar som rymmer och kastas ut hemifrån* visar att i familjer där det förekommer negativa relationer och i synnerhet psykiskt och fysiskt våld ökade risken för uppbrott hemifrån avsevärt. Som vår kompletterande analys av Socialstyrelsens enkät visar är det flera av de unga som lever med begränsningar i sitt val av parter som har upplevt hot om att bli utkastade hemifrån. Risken är överhängande att de unga som har rymt hemifrån eller kastats ut hemifrån fortsättningsvis kommer att leva ett riskfyllt liv där hemlöshet, övergrepp och kriminalitet är vanligt (Rädde Barnen 2008).

Sambandet mellan våld inom familjen och ungas ohälsa och riskbeteende är tydligt. För de unga som omhändertas av samhället på grund av fysiskt och psykiskt våld och dödshot behöver skyddade boenden, familjehem och övriga, utveckla sina behandlande insatser. Det är något som de som arbetar inom de skyddade boendena särskilt lyfter fram.

Kunskapsutveckling behövs

Ungdomsstyrelsen vill betona behovet av kontinuerlig kunskapsutveckling kring ungas villkor i relation till arrangerade äktenskap, barnäktenskap och tvångsäktenskap. Det som forskningen konstaterat gäller för hedersrelaterat våld och förtryck behöver kompletteras med analyser som rör ungas begränsningar kring äktenskap. Forskningen behöver också uppmärksamma situationen för unga med olika

funktionshinder och för homo-, bi- och transsexuella i relation till denna fråga.

Områden där vi bedömer att det behövs ökad kunskap:

- Situationen för unga som hamnar utanför utbildningssystemet på grund av tidig familjebildning. Vilka konsekvenser får tidig familjebildning och kort utbildning för deras inträde på arbetsmarknaden?
- Situationen för pojkar och unga män som lever med begränsningar som rör val av partner och som i högre grad än flickor drabbas av våld och hot om våld. Vilka konsekvenser får det för deras liv och hälsa?
- Möjligheten att ta ut skilsmässa inom olika samfund. Vilka tillämpningar finns? Har medlemmar i olika kyrkor och samfund rätt att ta ut skilsmässa enligt den lagstiftning som finns i Sverige?

Avslutning

Vår kartläggning visar att cirka fem procent, 70 000, av unga mellan 16 och 25 år i Sverige upplever att de inte har möjlighet att fritt välja vem de ska gifta sig med och av dem oroar sig 8 500 ofta över sin livssituation. En hög andel unga med utländsk bakgrund uppger även att de skulle bestraffas mycket hårt av sina föräldrar om de vore homo-, bi- eller transsexuella. Kartläggningen visar också att arrangerade äktenskap är kopplade till normer om kvinnlig oskuld och att de används för att styra flickors och kvinnors sexualitet på ett sätt som i många fall kränker deras rättigheter. Flickor och pojkar begränsas i sitt handlingsutrymme och ofta förväntas pojkar kontrollera sina systrar. De könsspecifika förväntningarna påverkar dessa

ungdomars hela livssituation. För vissa av dem är tillgången till utbildning, arbete, inflytande, delaktighet och fritid starkt begränsade. Flera av dem är utsatta för oacceptabelt mycket psykiskt och fysiskt våld. Samhället måste göra insatser för att förbättra dessa barns och ungas villkor. Det är vår skyldighet.

Referenser

Brekke, J.-P. & Borchgrevink, T. (2007). *Talking about integration. Discourses, alliances and theories on labor market integration in Sweden.*

Brottsbalken

Ds 2002:54. *Departementspromemorian Svenska och utländska äktenskap.*

Jansson, S. (2004). *Välfärdssamhället hjälpte barn att slippa stryk.*

Larsson, S. Englund, C. Ahmedi, I. (2004). *Debatten om hedersmord – feminism eller rasism? Svartvitts förlag.*

Lewis Herman, J. (2007). *Trauma och tillfrisknande.* Göteborgs psykoterapi institut.

Moller Okin, S. (2002). *Mångkulturalism – kvinnor i kläm? Daidalos.*

Paraplyprojektet (2005). *Släkten är värst – om hederskultur.*

Prop. 2008/09:158 *Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna.*

Rädda Barnen (2008). *Tillfälligt uppbrott. Om ungdomar som rymmer och kastas ut hemifrån.*

Skr. 2008/09:24. *Egenmakt mot utanförskap – regeringens strategi för integration.*

Socialstyrelsen (2007). *Strategi för samverkan kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa.*

Socialstyrelsen (2004). *Tänk Långsiktigt – en samhällsekonomisk modell för prioriteringar som påverkar barns psykiska hälsa.*

SOU 2008:41. *Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd.* Stockholm: Fritzes.

Ungdomsstyrelsen (2002). *Tillsammans – samverkansprojektet i teori och praktik.*

Ungdomsstyrelsen (2008). *Fokus 08 – en analys av ungas utanförskap.*

Ungdomsstyrelsen (2009). *Reagera och agera – förebygg våld mot unga kvinnor.*

Noter

¹ http://www.riksdagen.se/templatesR_PageExtended___6055.aspx

² www.tvangsekteskap.no

³ www.dinarattigheter.se